

TEHNICI INOVATIVE ÎN FORMAREA GÂNDIRII LATERALE

Carmen STANCIU,

profesoară de limba și literatura română, gradul I,
Școala Gimnazială „Explorator Teodor Gheorghe Negoită”,

Sascut, județul Bacău, România

ORCID: 0000-0002-0601-4250

CZU: 37.02:821.135.1

DOI: 10.46727/c.01-02-12-2023.p175-179

Abstract. *The article reveals the need to improve the thinking potential of each individual, given that education focuses more on achieving basic skills. Intuition and mental skills may not be at the level they could become, but certainly people can become more effective and intelligent thinkers through techniques that support this endeavor. The method of teaching children thinking skills is determined from the idea that thinking can be learned and taught. Regardless of the stage of development of thinking, the age at which the child has the greatest openness in terms of thinking, if thinking is stimulated through specific techniques, performance can be achieved in any field.*

Keywords: *lateral thinking, new ideas, change, school, creativity, students, research, techniques.*

Introducere

Idealul țintit de gândirea laterală este simplificarea sofisticării extreme, simplitatea unei idei, care este foarte eficientă în acțiune și totuși se află într-o formă elementară. Este simplitatea bogăției, nu a sărăciei. Este simplitatea completitudinii, nu a lipsei de fond [2, p. 127].

Fisher susține că este necesară îmbunătățirea potențialului gândirii la fiecare individ, deși în educație se pune accentul mai mult pe realizarea unor deprinderi de bază. Metoda de a-i învăța pe copii abilități de gândire este determinată de ideea că gândirea poate fi învățată și predată.

Gândirea laterală se află în coroborare cu „intuiția, creativitatea și dispoziția”, vizează generarea de noi idei, deci mintea este un factor-cheie, după cum sesizează Edward de Bono în cartea *Gândirea laterală*.

În învățământul actual, este stringent acest tip de gândire, pentru a le dezvolta copiilor modul de a gândi, a le prezenta o situație în mai multe variante, a-i învăța să ajungă la rezolvarea unor sarcini, găsind soluții eficiente pe moment.

Indiferent de etapa de dezvoltare a gândirii, de vârsta la care copilul are cea mai mare deschidere în ceea ce privește gândirea, dacă se stimulează gândirea prin strategii specifice, se poate ajunge la performanțe în orice domeniu.

De altfel, încă de la o vârstă fragedă, copiii sunt învățați să privească lumea prin ochii părinților, fiind obligați să se conformeze modelelor sociale, astfel negându-și sufletul și originalitatea propriului destin. Vor ajunge în cele din urmă să fie conduși de imboldurile „a face” și „a avea”, în detrimentul celor de „a crea” sau „a fi”.

Deci, ar trebui să diminuăm robotizarea din teama de a nu greși, să încurajăm logica, dezvoltarea capacităților mintale, imaginația, desigur, împreună cu intuiția, ținând cont însă că trebuie să existe un echilibru între acestea.

Intuiția se evidențiază prin patru forme: presimțirea, claraudiția, clarvederea și cunoașterea, fiind un dar cu care ne naștem și care ne susține, ne ghidează în luarea unei decizii.

Gândirea laterală vizează spargerea barierelor conceptuale a ideilor vechi, fiind complementară cu gândirea verticală, modul în care, trebuie să recunoaștem că gândim aproape toți. Aceasta se ocupă cu schimbarea modelelor și generarea altora, noi. În plus, principiul central al gândirii laterale constă în faptul că orice mod de a privi o situație este doar unul din nenumăratele moduri posibile. Oare dacă am ajunge să observăm lucrurile în acest fel, nu am pune în mișcare mai multe în sistemul educațional și nu numai?

După cum am precizat și mai sus, în *Gândirea laterală și scrisul creativ* de Vasile Flueraș, se abordează ideea de predare a gândirii ca materie de studiu, pornind și de la faptul că „gândirea reprezintă procesul psihic uman fundamental, de calitatea ei depinzând calitatea viitorului nostru” [3, p. 66].

De asemenea, în aceeași carte, de Bono are câteva întrebări-cheie, formulate din perspectivă didactică:

- Pot profesorii aborda în lecțiile lor acest subiect, respectiv predarea gândirii?
- Pot elevii, de vârstă și pregătire diferite, să învețe deprinderea de gândire?
- Cum privesc elevii acest subiect?
- Utilizează/transferă apoi deprinderile de gândire pe care le învață în timpul lecțiilor de gândit? [3, p. 66].

Cercetările în acest sens au dovedit că mulți profesori au raportat că elevii care, până la un anumit moment au fost considerați neimplicați la ore, în general, în urma predării directe a gândirii „operacy” (operativitate), s-au schimbat, câștigând respectul celor din jur.

Trebuie amintit și faptul că, începând cu secolul XX, omenirea s-a bazat strict pe logică, latura intuitivă fiind exclusă, deci s-a aplecat asupra raționamentului mintal, îndepărtându-se de vocea sa lăuntrică, ceea ce a determinat apariția unei lumi „robotizate”, de care vorbeam la începutul acestui articol. Logica trebuie însă îmbinată armonios cu intuiția, pentru a remedia această situație. Încă de la naștere, în subconștientul omului, se înregistrează contactul cu o lume fără suflet, prin mediul rece și mecanic oferit de spital.

Chiar și la școală se învață că e bine să avem logică, ceea ce este salutar, dar, ceea ce se uită să se precizeze, este importantă intuiția în acest context.

De altfel, având în vedere că limbajul verbal acționează asupra gândirii, ar trebui ca părinții și ulterior, desigur, cadrele didactice să-i învețe pe copii să iasă din zona de confort, încurajându-i să încerce lucruri noi, să exploreze noi modalități de a se exprima sau de a interpreta o situație-problemă. „Cititul cărților creează o siguranță emoțională, iar dacă se realizează pe voci ar putea dezvolta și creativitatea. Calitatea de cititor antrenează implicit dezvoltarea percepției, imaginației, a gândirii artistice a elevului, valorificarea și dezvoltarea posibilităților de creativitate literară”, menționează Constantin Șchiopu [4, p. 167].

Mergând în aceeași direcție, noi, profesorii, ar trebui să-i încurajăm pe copii să citească mai mult, să redacteze compuneri, să genereze idei, să găsească soluții și analogii la situații propuse.

Se poate crea un club de lectură, un copil poate începe o poveste, căreia cei care o ascultă să nu-i cunoască subiectul și ulterior ceilalți copii să o continue în stilul propriu, apoi să citească continuarea reală a poveștii și să compare interpretările.

Am realizat, tot în susținerea acestui demers, opționalul „Rolul gândirii laterale în interpretarea textului literar”. Astfel, vom avea în vedere etapele ce sunt necesare în formarea unui elev, astfel încât să devină interpret al textului literar.

După cum am precizat în cadrul acestei lucrări, gândirea laterală are o legătură cu intuiția, care există în fiecare persoană, iar dacă este amplificată, conferă atât comprehensiunea vieții cu toate subtilitățile ei, cât și creativitate.

Intuiția reprezintă percepția instantanee a adevărului, o cunoaștere interioară, ce depinde de nivelul de evoluție atins de ființă. Conform celor menționate de Edward de Bono, egiptenii numeau intuiția *inteligenta inimii*, aceasta fiind pentru spirit ceea ce reprezintă instinctul pentru corp sau inteligența pentru mintal. Intuiția reiese din îmbinarea sensibilității sufletului cu luciditatea spiritului. O persoană intuitivă percepe înțelesurile evenimentelor, integrându-se ușor în societate.

S-a dovedit științific faptul că unii sunt mai intuitivi decât alții, respectiv că femeile sunt mai intuitive decât bărbații. Poate că acest punct de vedere a abordat și Mihail Sadoveanu în romanul *Baltagul*, având în vedere că Vitoria Lipan a intuit clar tot ceea ce s-a întâmplat cu soțul ei, Nechifor, cum a fost ucis, unde, de către cine și pentru ce.

Deci, chiar dacă nu este validat în sistemul nostru educațional rolul intuiției, al capacităților holistice, creatoare, din emisfera cerebrală dreaptă și se focalizează pe dezvoltarea capacităților raționale, din emisfera cerebrală stângă, trebuie menționat faptul că rațiunea în colaborare cu intuiția determină obținerea unor rezultate trainice și clare.

Mintea rațională se axează pe experiența directă, pe care a avut-o persoana respectivă, pe când mintea intuitivă se naște dintr-un ansamblu de cunoștințe, sortându-le și oferindu-ne doar ceea ce avem nevoie, când avem nevoie. Mesajul, într-adevăr, vine întrerupt, dar în cele din urmă vom descoperi modalitatea necesară acționării. De exemplu, pentru a genera cât mai multe soluții la o problemă, le-am putea solicita copiilor oferirea cât mai multor răspunsuri instantanee.

Tot aceași idee o vizează și Norman Holland, care susține că orice individ interpretează ceea ce i se întâmplă în funcție de propria sa temă a identității. [...] Acționăm prin text asupra patternurilor noastre caracteristice de dorință și de adaptare [1, p. 69].

În plus, munca în grup este, de asemenea, susținută de Bono, dar și de profesorul Josette Leone Ganado, care consideră nu numai că „ajută la abilitățile sociale și de comunicare, dar și că îi ajută să învețe să lucreze colaborativ, prin formarea unui simț al cooperării, mai degrabă decât unul al competiției” [1, p. 66]. De asemenea, se observă că acest stil de lucru îi ajută pe copii să învețe unul de la altul, astfel având și mai mult timp de gândire, elevii timizi fiind încurajați să-și arate munca.

Având în vedere cele menționate, trebuie încurajați elevii, prin diverse metode și tehnici, pentru a-și depăși barierele pe care le au de mici, din familie, și susținuți în generarea unor soluții, deoarece creativitatea și inovația sunt mijloace de a progresa de care dispunem, dar ar trebui să fie pregătiți pentru căi alternative, să caute răspunsuri la întrebări dificile și să-și reorienteze privirea și gândirea spre

o altă rezolvare a situației, să nu o vadă doar pe cea logică, evidentă. Acest lucru depinde însă de profesor, deoarece și el trebuie să aibă aceeași gândire și să aibă în vedere că ideile revelatoare nu sunt determinate neapărat de intelect, ele putând fi la îndemâna oricărei persoane, indiferent de vârstă, gen, factori etc. Gândirea laterală este o abilitate ce ar putea fi dobândită în timp, asemenea mersului pe bicicletă, chiar o modalitate diferită de a ne folosi mintea, elevul necesitând sprijinirea în examinarea unei probleme din mai multe puncte de vedere, din mai multe moduri de a privi lucrurile, ajungând la o concluzie corectă. Trebuie menționat și faptul că gândirea laterală nu vizează doar rezultatul corect al situației expuse, ci căile diverse de a observa lucrurile, modalitățile în care poți aborda o situație aparent fără ieșire.

S-a constatat că sunt puține persoane care au o aptitudine naturală de a gândi lateral, însă oricine poate gândi în acest mod, la diferite standarde și dacă nu este inhibată, ci încurajată. Prin urmare, gândirea laterală este o necesitate în învățământul actual, pentru a forma oameni cu un potențial creativ, capabili de a se adapta oricărei situații și chiar să găsească soluții, indiferent de conjunctură.

Cercetătorii au afirmat și că gândirea laterală este o atitudine și o deprindere a minții ce nu poate fi învățată și aplicată atunci când ai nevoie, dar prin practică și prin tehnici adaptate situației, respectiv copilului, s-ar putea forma și, ulterior, dezvolta.

Modurile alternative de a privi lucrurile nu au o logică, ci vin spontan, iar o tehnică ar putea fi interpretarea unei situații în mai multe moduri, numărul putând varia, nefiind unul prestabilit, apoi, problema poate fi observată tot în atâtea feluri. Chiar dacă procesul pare a fi unul artificial la început, fiind comparat cu interpretarea naturală, ulterior te poți obișnui cu noile interpretări și poți dezvolta încrederea ce determină succesul.

Deci, altă tehnică menționată de Bono ține de generare de alternative prin formularea ipotezelor, deoarece „orice subiect, științific, cultural, psihologic, artistic etc., care permite formularea de ipoteze despre cum s-a format acel model, poate fi generator de alternative” [3, p. 119]. Această tehnică o identificăm începând cu manualul de limba și literatura română, clasa a V-a, și continuând cu celelalte manuale de gimnaziu, dar nu i se acordă timpul necesar în atingerea unor rezultate reale, ci doar cât să le amintești și atât. Acesta este și scopul cercetării de față și anume „formarea elevului-interpret al textului literar prin stimularea gândirii laterale”, ce se poate realiza printr-un proces constant al predării gândirii laterale, și nu ocazional. Cu siguranță, o identificăm și la nivel liceal, dar cercetarea de față s-a realizat doar la nivel gimnazial. De exemplu, exercițiul 9, pagina 21, în care se solicită: „Din ce cauză crezi că secretul i-a fost divulgat lui Adam al Vicii? Motivează-ți răspunsul”. Apoi, la pagina 53, la provocări, pe baza textului *Vizită...* de I.L. Caragiale, avem un exercițiu cu întrebarea: „Dacă Ionel ar trăi în secolul nostru, crezi că și-ar alege aceleași jocuri, aceleași jucării? Motivează-ți răspunsul!” sau la pagina 121, pe baza textului narativ literar *Tezeu și Minotaurul* de Florin Bican, la interpretarea textului, identificăm următoarea sarcină: „Pentru cine luptă Tezeu: pentru gloria lui sau pentru ceilalți? Justifică-ți răspunsul!”.

La clasa a VI-a, pagina 15, la aplicații, un exercițiu are următoarea sarcină: „Împărțiți-vă în trei grupe. Fiecare grupă să realizeze un poster în care să surprindă profilul unuia dintre cele trei personaje din textul *Un păianjen care se crede*

Spiderman". Acesta este un exercițiu ce poate stimula gândirea laterală, fiind menționată o structură asemănătoare cu cele menționate de Edward de Bono, adică „generare de alternative prin descriere”, în acest caz fiind vorba de organizarea ideilor fiecărui grup și prezentarea finală, oarecum fiind vorba și de metacogniție, deoarece se folosesc sarcini de învățare în moduri diferite și explică cum dezvoltă aceștia strategii noi de gândire. Tot în acest manual, la evaluarea de la pagina 38, sarcină finală este: „Relatează într-o pagină de jurnal (20-30 de rânduri) o experiență proprie de lectură”, ce poate fi un jurnal metacognitiv. La pagina 196, în cadrul unei lecții de sintaxă a propoziției, se solicită rezolvarea câtorva cerințe pe baza unui jurnal de lectură al unui elev din clasa a VI-a, astfel remarcându-se rolul unui text cu o temă în care orice copil se regăsește, deși nu în totalitate.

Am identificat în manualele analizate și tehnica numită „DE CE”, tot a lui Bono, prin care se evidențiază faptul că nu ar trebui să ne mulțumim cu orice explicație sau cu prima explicație oferită. De altfel, de Bono susține că întrebarea *de ce* se adresează și când cunoaștem răspunsul: „Intenția exercițiului este de a ne face să evităm senzația că ceva este atât de evident, încât să merite un răspuns de genul «de aia»”[3, p. 127]. În manualul clasei a VII-a, la interpretarea textului *Cum e lumea* de Veronica D. Niculescu, sunt menționate mai multe sarcini de lucru ce au în vedere tehnica menționată de Bono, printre care: „*De ce* crezi că pe bunica Biancăi o chema Bruna?”; „*De ce* crezi că Mara se gândește la mama ei atunci când rostește replica „Nu vedeți? Pare mare, dar e doar un pui!” sau „*De ce* crezi că Bianca asociază petalele mușcatelor cu fluturele, în ultimul enunț al textului?”. Mai întâlnim și la alte lecții întrebări care încep cu „De ce...?”, la pagina 161, de exemplu, la lecția „Arta spectacolului. Personajul dramatic”, identificăm cerința: „*De ce* crezi că se preferă, într-un text dramatic, notarea numelui personajului în fața replicii, în defavoarea liniei de dialog?”. Un exemplu elocvent ar fi și în manualul pentru clasa a VII-a, pagina 18: în textul *Cum e lumea* se afirmă că „ceea ce s-a întâmplat în clipele următoare la Zoo Sibiu nu avea să fie deslușit prea curând”. „*De ce* crezi că naratorul amână oferirea unei explicații despre fuga Biancăi?”, dar și în multe alte cerințe, ca o garanție a faptului că elevul a devenit interpret al textului suport, dar și pentru a se observa diferențele de gândire, păreri diferite ale copiilor.

Prin această tehnică, ce vizează tot gândirea laterală, se urmărește să nu ne mulțumim cu orice explicație oferită, deoarece acest lucru înseamnă că încercăm să privim lucrurile în mod diferit, sporind astfel șansele de a structura modelul.

Concluzii

Așadar, plecând de la ideea că gândirea laterală vizează optimismul, încrederea în forțele proprii, ținând doar rezultatul pozitiv ce se află în coeziune cu tehnicile folosite constant, ar trebui să o susținem în integrarea ca materie de studiu și astfel vom atinge rezultatele dorite.

Bibliografie:

1. CORNEA, Paul. Introducere în teoria lecturii. Iași: Polirom, 1998.
2. DE BONO, Edward. Gândirea laterală. Cluj-Napoca: Curtea Veche, 2019.
3. FLUERAȘ, Vasile. Gândirea laterală și scrisul creativ. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008.
4. ȘCHIOPU, Constantin. Opera literară: receptare și interpretare. Chișinău, 2022.